

Domeniul filozofiei e concretul, nu abstractul.
Alexandru Paleologu

Vie încă de pe vremea cronicarilor, vastă, inepuizabilă, ispititoare, densă și în același timp delicată, pățimașă ca o febră și urgentă ca un leac, pe scurt importantă, cu adevărat importantă, reflecția cu privire la chestiunea românească sucombă adeseori într-o specifică solemnitate. Aproape că nu există ocazie în care să se vorbească despre noi și despre comunitatea noastră și care să nu cunoască la un moment dat, de obicei foarte devreme, un asemenea gen de blocaj: impoziția patriotică, tonul afectat, căutătura sublimă, pofta de a declama, o anumită candoare, dorința de a te arăta nobil și pătrunzător – toate astea nu fac parte, așa cum ne-am obișnuit să credem, doar din rețeta celor care își exaltă țara, din recuzita celor care s-au deprins să o trateze în registrul suficient al ditirambilor (cei pe care îi rânduim de regulă între patrioții „exagerați”); în fapt, toate aceste mărci ale solemnității sunt distribuite înfinit mai omogen, ele putând fi găsite inclusiv la aceia care, sătui de fervorile primilor, au descoperit cu timpul că țara lor are și defecte, că unele din trăsăturile sale, departe de a merita exaltate, trebuie mai degrabă denunțate, puse la zid (e patriotismul pe care îndeobște îl numim „lucid”). Așa stând lucrurile, întrebarea care se pune e aceasta: cum anume trebuie înțeleasă solemnitatea, ceea ce în ea e mai propriu și mai constant, astfel încât fenomenul de largă răspândire care o definește să poată fi remarcat mai ușor, într-un chip mai eficient? Altfel zis, care dintre caracteristicile ei trebuie cu predilecție urmărită, așa încât prezența mărcilor sale tipice, cele pe care le-am enumerat deja, să fie sesizată de fiecare dată când e cazul – nu doar de partea celor pe care-i numim „exagerați”, ci și de partea tuturor celorlalți, a „lucizilor” inclusiv? Rândurile de mai jos pleacă, în această privință, de la următorul răspuns: ceea ce e esențial în portretul solemnității nu e faptul că ea ajunge de cele mai multe ori la *concluzii* care ne sunt *favorabile*, „românii sunt oameni foarte talentați” sau, să zicem, „românii sunt cei mai ospitalieri europeni” – în definitiv, poți nutri asemenea convingeri și fără să fii un „exagerat”; esențial, deci, e abia modul în care concluziile de felul acesta sunt deduse, *metoda* prin care se ajunge la ele – or, observația

care trebuie făcută e că simplul fapt de a nu te pronunța apreciativ nu te ferește cu nimic de uzul continuu al acestei metode. Ca atare, intenția rândurilor de față nu e aceea de a propune o alternativă la *concluziile* pe care le tragem de obicei – dacă așa ar fi, atunci n-ar trebui decât să decretăm scurt, încă de pe-acum, fie că românii sunt „oameni ca toți ceilalți oameni”, cum spun naturile solomonice, fie că ei alcătuiesc de fapt substanța unui popor „inferior”, cum tind s-afirme „lucizii”; ceea ce ne interesează însă este să sugerăm că toată această discuție poate fi purtată și altfel, că nu doar la concluziile sale există alternativă, ci și la *metoda* ei. Subiectul pe care l-am ales pentru ilustrare ține de relația pe care românii au dezvoltat-o de-a lungul timpului cu marile culturi ale continentului lor, altfel spus de acel tip de activitate pe care în mod spontan – și cu o sintagmă mai degrabă tehnică – îl numim de regulă „exportul cultural românesc”. Firește, deprinderea tenace a fiecăruia dintre noi este să considere că genul acesta de subiect, mai ales într-o discuție ca a noastră, e unul oarecum nesemnificativ, minor, lipsit de gravitate înaltă care i se cere și pe care cu toții am învățat în asemenea situații s-o așteptăm: atâta doar că felul acesta de a reacționa, obișnuit să claseze repede lucrurile în importante și neimportante, pentru a se putea fixa apoi halucinant numai asupra primelor, e exact specia de reacție pe care noi am criticat-o mai sus. Căci metoda solemnității – cea pe care până acum doar am pomenit-o, fără s-o și descriem – tocmai aceasta este: fie că se conchide apreciativ, fie că nu, ceea ce e gândit a fi esențial pentru identitatea românească nu e niciodată descoperit în românii propriu-zisi, în materia *concretă* a conviețuirii lor – vorbim subtil și ingenios despre „românitate”, despre „spiritul românesc”, despre „ființa națională”, dar felul în care însăși această comunitate funcționează în mod efectiv, în rutina zilnică a propriei existențe, ni se pare derizoriu și lipsit de interes... Așa cum se știe, tradiția exportului românesc de cultură e o tradiție mai degrabă tristă: nu e nevoie să fii foarte subtil pentru a realiza că, într-un mod care s-a dovedit perdant, accesele noastre de cosmopolitism cultural n-au

fost niciodată mai mult decât niște forme hipersofisticate de autohtonism. Ceea ce frapează, altfel spus, la proiectele noastre de gen este faptul că, așa cum nimeni nu s-ar aștepta, idealul secret al intelectualilor români nu pare să fie acela de a deveni niște cărturari europeni, bine alipiți la viața de profil a continentului lor; mai curând, ei par a dori să se facă pur și simplu cunoscuți, vizibili, notorii, să iasă cumva la lumină și să se așeze în bătaia caldă a reflectoarelor. Diferența dintre cele două atitudini este foarte mare: într-un caz, ceea ce se urmărește pentru cultura română este curmarea *izolării* în care aceasta trăiește, ideea fiind că tot ce e mai rău în viața noastră intelectuală se trage din condiția ei provincială, de insulă îndepărtată; în al doilea caz, lucrurile stau cu totul altfel – problema culturii române nu mai pare să fie faptul că ea trăiește în izolare, ca o insulă sau ca un satelit, ci faptul că ea nu reușește să se facă mai cunoscută, păstrându-și în același timp izolarea – ca atare, ceea ce se urmărește în acest al doilea caz nu este curmarea autarhiei în care trăiește cultura română, ci curmarea *anonimatului* în care se află această autarhie. În sumă, diferența dintre cele două tipuri de contact internațional este diferența dintre, de o parte, a evacua cultura română din actuala ei situație de insularitate și, de cealaltă parte, a obține pentru cultura română o insularitate cu grad sporit de notorietate: este diferența dintre un *patriotism cosmopolit*, adică un patriotism care a înțeles că lucrurile spiritului trebuie frecventate într-un mod dezinvolt și neîncrâncenat, și un *cosmopolitism autohtonist*, adică mondenitatea de moment a unei forme de izolare care nu urmărește altceva decât să exporte, eventual în aplauze, propria sa ipsațiune. Acum, motivul pentru care cele mai multe din proiectele românești de contact lasă o impresie mai degrabă tristă (dezideratul de a ieși din anonimat părând să prevaleze asupra celui de a ieși din izolare) este faptul că, cel mai adesea, aceste proiecte sunt gândite într-un mod eminentemente paușal: cu alte cuvinte, cauza impresiei de eșec de care vorbim este aceea că difuzorii români nu-și propun niciodată să difuzeze în chip sistematic ceva anume, adică un lucru bine circumscris

și lesne manipulabil, ci, deodată și în bloc, toată cultura română. Așa se face că, la sfârșitul unei asemenea operațiuni de export, inițiativa de contact cu mediul intelectual european nu pare să fi urmărit dezideratul unei autentice realipiri: când o cultură se prezintă în mod colectiv, aglomerând într-o singură ofertă toți artiștii care o alcătuiesc, toți scriitorii și toți filozofii, e greu de presupus că idealul ei de lucru este obținerea unui veritabil dialog – dialogul este întotdeauna un eveniment al numărului mic, raportul privilegiat care se poate stabili de la om la om, de la institut la institut sau de la universitate la universitate. Drept urmare, orice proiect de export care depășește această scară modestă, și care își propune să apropie în chip pantagruelic două culturi, are efectul paradoxal al unei îndepărtări: ceea ce se obține nu este

un *dialog*, adică un tip de contact prin care distanța dintre cele două părți se amortizează, ci un *spectacol*, adică un tip de contact în care distanța dintre cel care joacă și cel care privește este marcată o dată în plus; în concluzie, felul în care intelectualitatea noastră înțelege să-și exporte valorile are mai mereu aerul contradictoriu al unui *scurt salut de la distanță*: artiștii și savanții europeni sunt invitați să se oprească câteva clipe din lucrul lor – acela la care ar trebui să ne cuplăm și noi! – și să privească galeș, undeva către orizont, la spectacolul românesc...

Putem acum să întrebăm: cum arată românii atunci când, eliberați în sfârșit de orice solemnitate, noi nu îi mai privim pe aceștia ca pe o simplă categorie generică, ca pe o abstracțiune, ci ca pe niște făpturi concrete, în carne și oase? În cazul nostru, cât de europeni se

dovedesc românii atunci când ei înșiși sunt aceia care se prezintă, și anume prin cultura lor, Europei și europenilor? Firește, dacă reflectăm numai la împrejurarea analizată, răspunsul nu e încurajator decât cu măsură: românii par să întrețină cu continentul lor o relație oarecum contradictorie, amestec straniu de deschidere și narcisism. Numai că esențiale în acest moment nu ni se par răspunsurile, fie ele și mai încurajatoare: esențiale ni se par întrebările, disponibilitatea de a întreba, senini și răbdători, cu privire la noi înșine... 🐦

■ Alex Mihai Păun este student al Facultății de Filosofie, Universitatea București. Cu acest eseu a câștigat concursul organizat de Fundația Culturală Delta, premiat cu Bursa „Alexandru Paleologu”.

